

ילדים שניצלו בצ'נסטרובה לוחמי הגטאות צילום: ארכיון לוחמי הגטאות

מי שגזל את ילדותנו חייב לשלם על כך

אלה שהיו ילדים בתקופת השואה, היו הנפגעים השקטים ביותר וכך הפכו גם לקורבנותיה הנשכחים ביותר. ילדים אלה, שאיבדו ילדותם בשואה, תובעים ממשלת גרמניה פיצוי על "ילדות עשוקה"

| יוחנן רון |

מדי' מכדי לזכור את האירועים הטראומטיים שחוו באותה עת, ועל כן לא נחשבו לניצולים באמת. יתר על כן, כאשר לאחר המלחמה רצו הילדים לדבר על עברם, לעתים קרובות נהגה החברה המבוגרת להשתיקם. חלק מקשר השתיקה גרם לכך שקבוצת ניצולים זו לא זכתה להתייחסות משמעותית רחבה ומעמיקה... בעשור האחרון אנו עדים להתעוררות המחקר בנושא הניצולים שבעת המלחמה היו פעוטות או ילדים, אשר התנסו בחיים בגטו, ביערות, עם הפרטיזנים, במנזרים ובמקומות מסתור אחרים, לעתים תוך הסתרה והכחשה של זהותם היהודית. ניצולים שהיו ילדים במלחמת העולם השנייה הם היום החוליה החיה האחרונה של אותה תקופה היסטורית אימה בתולדות האנושות".
לאור העובדה שנושא פיצוי ילדי השואה לא זכה לקדימות לה הוא ראוי, החליט

ונפשיות לחיים, בטענה כי לא ייתכן שילדים נגרם נזק קבוע, משום שאינם מסוגלים לזכור את פרטי הסבל".
בצד חוויות ומשברים של תמורה והתפתחות אישית (פסיכולוגית ופיזית) והצורך בהסתגלות שעוברים על ילדים בכלל, תופסת מלחמת העולם השנייה את הילדים כמי שעומדים בפני מאבקים והתמודדויות מסוג חדש, חסר תקדים. בשבר הגדול, שפקד אותם עם הכליאה בגטאות, הרעב, הדיכוי ומשטר הטרור, מצאו עצמם הילדים מול מציאות בלתי מוכרת ובלתי מובנת. המצב החדש והשינוי הנורא בחייהם העמידו את הילדים היהודים בפני ניסיון קשה מנשוא.
בהקדמה לאסופת המאמרים "ילדות בשואה", כותבת פרופ' **זהבה סולומון** את הדברים הבאים: "לאורך השנים רווחה הנחה מוסכמת, אם כי מוטעית, שילדים בתקופת השואה היו 'צעירים

עולמם של הילדים בתקופת השואה הוא מן הטראגיים יותר בתוך מציאות רווית כאב, אימה ורצח. מתוך העדויות, ספרי הזיכרונות, היומנים והמחקר, עולה כי מראשית ימיה של המדיניות האנטי יהודית של הנאצים היה הדור הצעיר חשוף יותר מכל קבוצת גיל אחרת בעם היהודי לסכנות ורדיפה.
בספרם של **ברגמן וג'קובי** "דורות של שואה", כותב הפסיכולוג **מילטון קסטנברג** על אספקטים מפלים בחוק הגרמני, ובין היתר - את הדברים הבאים:

"במשך שנים התייחסו הגורמים המטפלים אל הילדים הניצולים כאל חלק מהקבוצה הכללית של הניצולים. לא היה ברור שיש לראות בהם קבוצה נפרדת. הרשויות הגרמניות שהיו אחראיות לחוק הפיצויים (Wiedergutmachung) התכחשו לאפשרות שחוויות ילדות מותירות צלקות גופניות

ילדים בגטו בווארשה

מכון ברוקדייל: פגיעה מתמשכת בילדי השואה

מחקר שערך מכון ברוקדייל בדק את הטענה שהפגיעה בהזדמנויות לחינוך והשגת השכלה בתחילת החיים השפיעה על מהלך הלימודים והקריירה של הניצולים, ופגיעה ביכולתם להתקדם בלימודים ובעבודה, לעומת ילדים שזכו לחינוך תקין בארץ. מהמחקר עולה, שאכן הייתה פגיעה בתהליך החינוכי של ניצולים אלו, והם לא השלימו את לימודיהם בבית הספר עקב המלחמה. חלק נכבד מהם גם לא יכלו להמשיך בלימודים לאחר המלחמה עקב אילוצי קיום, וזאת למרות שהביעו רצון רב לעשות זאת. בהתאם לכך, נמצא שרמת ההשכלה של הילדים ניצולי השואה נמוכה משמעותית מזו של כלל אוכלוסיית ילדי אירופה החיים בישראל. כמו כן, נמצא שהפער ההשכלתי של רוב הניצולים השפיע על המקצוע שבו נאלצו לבחור ועל מידת שביעות הרצון שלהם מעבודתם. רוב הניצולים שהיו מרוצים מעבודתם היו אלו שהצליחו להגיע לרמת השכלה גבוהה יותר.

חלק גדול מהניצולים החיים כיום היו ילדים בזמן השואה. ניצולים אלו העבירו את רוב חייהם לאחר השואה, ולכן נאלצו להתמודד עם השלכותיה לכל אורך מהלך חייהם. בנוסף לחוויה הקשה שניצולים אלו עברו כילדים, הם סובלים גם מפגיעה מתמשכת, הנובעת מהפיגור בהזדמנויות להשיגים בתחום החינוך וההשכלה שצברו בילדותם, שאיתו נאלצו להתחיל את חייהם הבוגרים.

הניצולים שעברו את השואה בילדותם נושאים את השלכותיה עד היום ונאלצים להתמודד עם השלכות הסטט מסלול חייהם בתחילת דרכם. הנמנים על אוכלוסייה זו סבלו מנחיתות בהשכלה ובתעסוקה לכל אורך חייהם ומתמודדים כיום עם קשיים הנובעים מכך. פגיעה זו מתבטאת ברמת ההכנסה הנוכחית של כשליש מהניצולים, המוגדרת כנמוכה ולא מספיקה למלא את הצרכים.

לאור ממצאים אלו ניתן להבין טוב יותר את מאפייני אוכלוסיית הילדים ניצולי השואה ולהכיר בפער שנוצר אצלם לאורך השנים ובקשיים הנובעים מכך כיום.

משה זנבר, יו"ר מרכז הארגונים, לקדם את דרישת הפיצויים הצודקת של ילדי השואה והעמידה בעדיפות גבוהה במרכז הארגונים. ביוזמתו הוקמה במרכז הארגונים קבוצת עבודה בשם "ילדות עשוקה", שבראשותה עומד מר זנבר וחברים בה נציגי עמותות ילדי השואה. מטרת קבוצת העבודה - להוציא תחת ידה מסמך תביעה מגובש, מבוסס על ממצאי העבר, לנושא "ילדות עשוקה".

"בשבר הגדול שפקד אותם, עם הכליאה בגטאות, הרעב, הדיכוי ומשטר הטרור, מצאו עצמם הילדים מול מציאות בלתי מוכרת ובלתי מובנת. המצב החדש והשינוי הנורא בחייהם העמידו את הילדים היהודים בפני ניסיון קשה מנשוא"

השאלה המתבקשת היא: מה פתאום נזכרתם? איפה הייתם עד עכשיו? והתשובה ניתנת מאליה: היינו בכל מקום שבו הצלחנו לשכוח; הקדשנו את מיטב שנותינו על מנת להדחיק, על מנת לא לזכור. ולמה נזכרנו? כי תש כוחנו, ואיננו מצליחים יותר להדחיק. כי בערוב ימינו הזיכרונות חזקים מכוחנו להשכיח אותם. חברי הקבוצה פועלים לריכוז ומיון החומר הרב הקיים בנושא, במגוון של תחומים הנוגעים לפגיעה היתרה ממנה סובלים ילדי השואה, כולל: הצד הפסיכו-סוציאלי, הצד הרפואי, הפגיעה בכושר ההשתכרות והגיבוי המשפטי. התוצאה תהיה מסמך מרוכז, שיוכן בעברית, אנגלית וגרמנית, אשר ישמש את ועידת התביעות במשא ומתן עם הממשל הגרמני לכשידונו בפיצוי ילדי השואה.

בתקופת המשא ומתן בין ועידת התביעות וממשלת גרמניה, בשנות ה-50, היו רוב ילדי השואה קטינים. השותפים למו"מ לא התייחסו לילדים ולפגיעה הייחודית והיתרה ממנה סבלו, והתייחסו אליהם כאל שאר הניצולים הבוגרים. קולם של ילדי השואה לא נשמע. איש לא טרח לפצותם על הנכות לחיים, שנגרמה בעיקר מעצם גילם הרך בשואה, מהאירועים הקשים במיוחד שעברו, חוויית הפחד, הדיכוי, היתמות, הרעב, הקור, המחלות והפליטות - טראומות קשות שהותירו בהם צלקות רבות לחיים.

ילדים ניצולים מקבלים שוקולד בבית יתומים בברטיסלאבה, סלובקיה צילום: ארכיון יד ושם

הגרמנים. עילת התביעה היא עקרון השוויון. חישוב הבסיס המינימאלי לפיצוי רטרואקטיבי ברמה בה פוצו היתומים הגרמנים מייד לאחר מלח"ע השנייה וילדי המלחמה במהלך השנים. גמלה גורפת בגין הפגיעה הנפשית והפיזית הקשה והחריגה - "פגיעת היתר" הנובעת מגילם הצעיר של ילדי השואה, בדגש על ההשלכות ארוכות הטווח.

"שנות הילדות המאושרות נגזלו מן הילדים. במקומן חוו שנים של סיוט, אימה וסכנת חיים בלתי פוסקת. בשנים בהן היו אמורים ללמוד להזדקף, לרוץ, לעוף - הם התמחו בלזחול, בלהיעלם. הדבר החשוב ביותר להישרדותם היה להיות בלתי נראים ובלתי נשמעים"

- פיצוי לכל הנמנים על קבוצת התובעים בגין הפגיעה בכושר השתכרותם - פועל יוצא מעושק ילדותם, אשר יחד עם חוויות שחוו מנעה מהם לממש את הפוטנציאל האישי.
- ביטול ההתיישנות הנוגעת לתביעות פיצויי הבריאות האינדיבידואליות על פי ה-BEG לגבי ילדי השואה. בה במידה שאין התיישנות לפשעים שבוצעו בתקופת השואה, אין מקום להתיישנות בנושא תביעות קורבנות הפשעים, שהיו ילדים או נערים בתקופה בה נוהלו

באה הדרישה לפיצוי בגין הפגיעה היתרה והשלכותיה, לרבות:

- פיצוי יתמות לילדים אשר הוריהם נרצחו בשואה - השוואת הפיצוי של יתומי השואה לפיצוי שקיבלו יתומי הורמכט והואפן אס אס.

ילדים שהוסתרו בבתי נוצרים ביוון נאספים על ידי אנשי פלוגת הסעד צילום: ארכיון יד ושם

- גמלה בגין "הפגיעה היתרה", הנפשית והפיזית, עקב גילם הצעיר של הקורבנות.
- פיצוי גורף לכל ילדי השואה בגין הפגיעה בכושר השתכרותם.
- ביטול ההתיישנות, ככל הנוגע לתביעות בריאות אינדיבידואליות, ואפשרו הגשת תביעות אישיות לילדי השואה אשר בגין גילם החמיצו את המועד ולכן נמנעה זכאותם.
- השוואת הפיצוי ליתומי וילדי השואה לפיצוי שקיבלו יתומי המלחמה ו"ילדי המלחמה"

עד היום לא הוגשה גם כל תביעה פורמאלית, מכיוון שציבור ילדי השואה היה עסוק בשיקום עצמי ובטיפוח המשפחות. לאחרונה, יותר ויותר מתבגרים ומזדקנים, שכאביהם ומצבם הפסיכולוגי הורע, יוצאים נגד השתיקה הארוכה וההזנחה מצד כל הגורמים.

על בסיס זה עלתה סוגיית פיצוי ילדי השואה בגין "ילדות עשוקה". הפעילות לקידום הנושא נמשכת מאז שנת 2006, והישגיה, לשעה זו, כוללים את ההכרה בצדקת התביעה מצד כל הגורמים המעורבים בנושא פיצוי ניצולי השואה, כמרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל, ועידת התביעות, וחשובה מכל - ממשלת גרמניה, שלא הייתה ערה לקיום הסוגיה ולדרישת הפיצויים המוצדקת של ילדי השואה בגין "ילדות עשוקה". כמו כן, החלו דיונים ראשוניים בסוגיה בין צוותי המו"מ של ועידת התביעות ומשרד האוצר הגרמני.

מהות התביעה

"ילדי שואה" הם אלו שנולדו בין ינואר 1928 ל-מאי 1945, אשר תקופת חייהם הראשונה עברה בארצות שהיו תחת השלטון הנאצי או בארצות בעלות הברית של המשטר הנאצי; במחנות, בגטאות, במחבוא או במסלול בריחה מתמדת.

את בסיס התביעה מהווה "הפגיעה היתרה" - ממנה סובלים ילדי השואה, מעבר לפגיעה של ניצולים בוגרים. לב לבה של הפגיעה הייחודית של הילדים דאז הוא בכך שהם הושלכו לתוך היורה הרוחת של השואה כילדים ירובם ככולם כילדים שנותרו לבד.

בשנים המעצבות, שבהן היסודות הדומיננטיים הם: היותך אהוב, מוגן ובוטח בסביבתך הקרובה, שבה מתעצבת ומתגבשת אישיותו של אדם, שבהן הוא לומד להיות איש משפחה, בן זוג, הורה, חבר בקהילה - "שנות הילדות המאושרות" נגזלו מן הילדים. במקומן חוו שנים של סיוט, אימה וסכנת חיים בלתי פוסקת. בשנים בהן היו אמורים ללמוד להזדקף, לרוץ, לעוף - הם התמחו בלזחול, בלהיעלם. הדבר החשוב ביותר להישרדותם היה להיות בלתי נראים ובלתי נשמעים.

למותר להדגיש את הפגיעה היתרה שנפגעו הילדים מבחינה פיזית, עקב תנאי רעב ומחסור קיצוני בגיל של גדילה והתפתחות גופנית. ולכן

תקציר דו"ח הוועדה הפסיכו-סוציאלית

תהליך בניית יכולותיו הבין-אישיות של האדם מתחיל כבר בשלב מוקדם ביותר של הילדות, בשל רגישותם של ילדים, וכל פגיעה בו עלולה להותיר את חותמה לטווח ארוך. כך, למשל, נמצא כי האובדנים הקשים שחוו ילדים אלה במהלך השואה עלולים להוביל לפגיעה משמעותית ביכולת שלהם לאינטימיות ולקרבה, כמו גם ביכולתם לנהל יחסים הדדיים, שכוללים נתינה וקבלה, בבגרותם.

במחקרים רבים נמצא, כי מי שהיו בשואה ילדים הם בסיכון גבוה לסבול בהמשך חייהם מדיכאון, חרדה מתמדת, חוסר יציבות רגשית, הפרעות בשינה ואף פסיכוזה. ניכרו השפעות משמעותיות על עולמו החווייתי הסובייקטיבי של הילד הניצול, בדמותן של בעיות בזהות ותחושות של בדידות וניכור.

מחקרים בתחום הטראומה הניבו עדויות משכנעות ביחס למצוקה ארוכת-הטווח בקרב ילדים שגדלו בצל השואה. הביטוי הפסיכו-פתולוגי השכיח ביותר לאחר התרחשותה של טראומה הוא הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD). מחקרים שנערכו בקרב ניצולים שהיו ילדים בתקופת השואה, גילו כי אחוז משמעותי מביניהם סובל מסימפטומים פוסט-טראומטיים.

התגובה לטראומת הילדות איננה מופיעה בטווח המיידי שלאחר התרחשות האירוע, אלא מתעוררת רק שנים אחר כך. כך נמצא, בין היתר, כי מי שגדלו כילדים בתקופת השואה נמצאים בסיכון לפתח סימפטומים פוסט-טראומטיים מושהים, המתעוררים לראשונה זמן רב לאחר השואה, לעיתים רק עת הגיעם לזקנה.

לכל הילדים ניצולי השואה, שהיו בני 16 או צעירים מזה ב 1945, הייתה ילדות עשוקה והם היו חשופים בזמן לטראומטיזציה ילדות מאסיבית. כתוצאה מזה, נאלצו הילדים לבנות מחדש את קיומם, לצד הדחקה האבל והדיכאון. בהזדקנותם אנו עדים לריאקטיביזציה של התופעות המודחקות הללו: חרדות, בעיות בשינה וחוסר יציבות נפשית. "הקומפלקס של הילדים הניצולים" (Child Survivor Complex) הוא מקיף ורחב, יוצר נזק בלתי הפיך לכל החיים בפסיכו, בסוציאלי ובתחום ההשכלה והתרבות, והוא בא לידי ביטוי בספקטרום רחב של הפרעות ובתחושת אובדן והחמצה, בשל אי היכולת של הניצולים לממש את הפוטנציאל שלהם.

בגין מגוון סיבות לא הילדים הניצולים עצמם ולא המבוגרים ואף לא המומחים אבחנו את קיומה של "ubiquitous complex" והתסמונת המאוחרת.

אין כל ספק כי משקעי הדחק העמוקים והרחבים מהם סובלים ילדי השואה מתבטאים בסבל שאינו תואם קטגוריות קודמות ומקובלות. לסיכום: קיימות תופעות קליניות ברורות של דיכאונות וחרדות - תופעות המשותפות לכל ילדי השואה - טראומטיזציה מאסיבית לאורך תקופה ארוכה, אובדנים אינספור, וכתוצאה הם נמצאים בשלבים שונים של אבל עד עצם היום הזה.

מהספרות המקצועית עולה שלא קיים ספק שלגזלת ילדותם של ילדי השואה הייתה השפעה שלילית קשה על התפתחותם, רמת השכלתם וכושר ההשתכרות.

פרופ' זהבה סולומון, יו"ר

המשאים והמתנים ודעתם הייתה נתונה להבנות מאפר ולא להגשת הליכים משפטיים.

הגיבוי המחקרי

לצורך גיבוש וגיבוי התביעה, הוקמו ארבע ועדות אקדמאיות מקצועיות, שממציאהן יישמו כבסיס לתביעה:

ועדה פסיכו-סוציאלית - בראשות פרופ' זהבה סולומון, כללה מומחים בתחומי התפתחות הילד, מומחים בתחומי הפסיכיאטריה, הפסיכולוגיה והטראומות, עם ידע ויכולת הערכה של נזקים נפשיים ופיזיולוגים ארוכי טווח כתוצאה מילדות עשוקה.

ועדה רפואית - בראשות פרופ' שאול שאשא, כללה מומחים בתחומים הנוגעים להשפעת האפקטים הפיזיולוגים ארוכי הטווח על אנשים שסבלו בילדותם מרעב, תת תזונה, מחלות מעיים, מחלות ריאות, כינמת וכו'. לחברי הוועדה ידע ויכולת הערכה של נזקים נפשיים ופיזיולוגים ארוכי טווח כתוצאה מילדות עשוקה.

ועדה כלכלית - בראשות דוד בועז, כוללת מומחים בכלכלה ואקטואריה, שעליהם יהיה לכמת את הממצאים של צוות המומחים הרפואיים דלעיל ולהעריך את הנזק הכלכלי ואת הפגיעה בכושר ההשתכרות, שנגרמה כתוצאה מהממצאים - ולתת להם תג מחיר.

ועדה משפטית - תכלול משפטנים מומחים לחקיקה הבינלאומית בתחום ההגנה על זכויות הילד. מומחי משפט בינ"ל, עם ידע בתחום הנזיקין וניסיון במשא ומתן בהיקפים נרחבים וברמה הפוליטית כמתבקש. הרכב הוועדה טרם גובש.

ילדים עומדים בתור לקבלת מזון בגטו לודז' צילום: ארכיון יד ושם

הפגיעה הפסיכו-סוציאלית

"הקומפלקס של הילדים הניצולים" (Child Survivor Complex) הוא מקיף ורחב ויוצר נזק בלתי הפיך לכל החיים במישור הפסיכולוגי והחברתי ובתחום ההשכלה והתרבות. הוא בא לידי ביטוי בספקטרום רחב של הפרעות ובתחושת אובדן והחמצה בשל המודעות לאי היכולת לממש את הפוטנציאל האישי.

קיימות תופעות קליניות ברורות של דיכאונות וחרדות המשותפות לכל ילדי השואה: טראומטיזציה מאסיבית לאורך תקופה ארוכה, אובדנים אינספור והימצאות בשלבים שונים של אבל עד עצם היום הזה.

תקציר דו"ח הוועדה הרפואית

קיימות עדויות רבות ומשכנעות בספרות הרפואית, המצביעות על כך שמספר מצבים, שהיו מנת חלקם של תושבי הגטאות, האסירים במחנות הריכוז ואלו שחיו במחבוא, עשויים לתרום, או להוות סיבה, לא רק לירידה מתמשכת באיכות חייהם, אלא גם לתחלואה מאוחרת ולתמותה ניכרת עשורי שנים אחר כך. שלשה מצבים עיקריים יכולים לתרום לכך, והם: הרעב, הנכות והדחק הנפשי.

בשנים האחרונות מתרבות ההוכחות לכך שניצולים, אשר במשך שנים לא הראו תחלואה מיוחדת, עלולים לפתח תופעות מאוחרות, בעיקר סוכרת, מחלות לב וכלי הדם, מחלות שלד (עצמות ופרקים), מחלות ממאירות ושטיון (דמנציה ואלצהיימר). נמצאו סימוכין לשכיחות יתר של פגיעות בשלד, ובעיקר אוסטיאופורוזיס ושברים בירך, וכן שכיחות גבוהה של מחלות ממאירות כמו סרטן השד, סרטן המעי הגס וכו'. השרידות מהמחלות הממאירות נמוכה יותר משמעותית מאשר ביתר האוכלוסייה.

ככל שהחשיפה לאימי השואה הייתה בגיל צעיר יותר, כן עולה שכיחותן של המחלות. היינו, ניצולים שהיו ילדים בשואה הם אלה העלולים לפתח מחלות קשות עשרות שנים אח"כ יותר מאחרים. קיימים סימנים לכך שגם פגיעה בשיניים ובלסתות שכיחה יותר בקרב ניצולי השואה, אף שהמחקרים בעניין זה טרם סוכמו.

מערכות הבריאות והמשפט בארץ ראו צורך להכיר באוסטיאופורוזיס ובמחלות השלד כקשורות באופן ברור ל אימי השואה. ועדה מיוחדת של משרד הבריאות הכירה בקיומו של קשר כזה גם לגבי מחלות הסוכרת, מחלות הלב וכלי הדם, חלק מסוגי הסרטן והשיטיון.

קיים רושם שהתבטאות המחלות הממאירות קשורה לגיל החשיפה לאימי השואה. באנשים שהיו מעל לגיל עשר בעת המלחמה, שיא היארעות המחלות הממאירות מתרחש כ-50 שנים אח"כ. באלו שהיו מתחת לגיל עשר, שיא היארעות קורה אחרי 60-50 שנים.

לסיכום: הסיכון לחלות בסרטן ושכיחות סוגים מסוימים, כמו סרטן השד, סרטן המעי הגס, סרטן הריאות והערמונית, גבוהים יותר משמעותית בקרב ילדי השואה מאשר באוכלוסייה הכללית.

אוכלוסייה זו נמצאת בסיכון מוגבר של עד פי 2.4 לחלות בסרטן, בהשוואה לבני גילם שהיו בארץ בתקופת מלחמת העולם השנייה. הסיבה העיקרית קשורה, לפי החוקרים, למחסור התזונתי ממנו סבלו. עוד נמצא שמי ששרדו את מחנות הריכוז גם מתקשים להתגבר על המחלה הממאירה.

מחקרים אפידמיולוגיים, בעיקר אלו שנעשו על הרעב בהולנד ובלנינגרד, הצביעו על האפשרות שלא רק הדור הראשון לשואה, היינו דור הניצולים, עלול ללקות בתחלואה מאוחרת, אלא שגם צאצאים לאימהות, שבהיותן בהיריון סבלו מרעב קשה וממצבי דחק, עלולים להיוולד במשקל נמוך ולפתח בהתבגרות מחלות שונות מסכנות חיים.

התוצאות ישמשו הן לבניית תכניות טיפוליות במסגרת הרפואית והן כעילה לדרישות פיצוי במערכות המשפטיות והאחרות.

פרופ' שאול שאשא, יו"ר

כל הילדים ניצולי השואה, שהיו בני 16 או צעירים מזה ב-1945, הם "עשוקי ילדות", והיו חשופים בו-בזמן לטראומטיזציה ילדות מאסיבית. הם נאלצו לבנות מחדש את קיומם תוך הדחקה הזיכרון, האבל והדיכאון. בהזדקנותם אנו עדים לריאקטיביזציה של התופעות המודחקות הללו: חרדות, קשיי שינה וחוסר יציבות נפשית.

הפגיעה הגופנית

ככל שהחשיפה לאימי השואה הייתה בגיל צעיר יותר, כן עולה שכיחותן של המחלות. היינו, ניצולים שהיו ילדים בשואה הם אלה העלולים לפתח מחלות קשות עשרות שנים אח"כ יותר מאחרים. גם פגיעה בשיניים ובלסתות שכיחה יותר בקרב ניצולי השואה, ובילדי שואה בפרט, אף שהמחקרים בעניין זה טרם סוכמו.

אוכלוסייה זו נמצאת בסיכון מוגבר של עד פי 2.4 לחלות בסרטן, בהשוואה לבני גילם שהיו בארץ בתקופת מלחמת העולם השנייה. הסיבה העיקרית קשורה, לפי החוקרים, למחסור התזונתי ממנו סבלו.

בשנים האחרונות מתרבות ההוכחות לכך שניצולים אשר במשך שנים לא הראו תחלואה מיוחדת, מגלים תופעות מאוחרות, בעיקר סוכרת, מחלות לב וכלי דם, מחלות שלד (עצמות ופרקים), מחלות ממאירות ושטיון (דמנציה ואלצהיימר). נמצאו סימוכין לשכיחות יתר של פגיעות בשלד, וכן שכיחות גבוהה של מחלות ממאירות, כמו סרטן השד, סרטן המעי הגס וכו'. השרידות מהמחלות הממאירות נמוכה משמעותית מאשר בכלל האוכלוסייה.

הפגיעה בכושר ההשתכרות

כאשר אנו דנים בפגיעה הכלכלית הישירה בילדים ניצולי השואה, הכוונה היא לפגיעה המובהקת בכושר השתכרותם, הבאה לביטוי במרכיבים הבאים:

- היעדר השכלה ומיומנויות או רכישתן בפיגור ניכר.
- מוגבלויות פיזיות ונפשיות.
- קושי ואיחור רב בהשתלבות בחברה ובחיי עבודה.
- מי שהיו ילדים בשואה, נאלצו להתמודד עם השלכותיה בכל תחום כל הזמן. הם נאלצו להתחיל את חייהם הבוגרים מנקודה נמוכה לאין ערוך בתחום ההשכלה והמיומנויות הסוציאליות מזו של בני גילם. הפגיעה בהזדמנויות לחינוך והשגת השכלה בתחילת החיים השפיעה על מהלך הלימודים והקריירה של הילדים הניצולים, והיא פגעה ביכולתם להתקדם בלימודים ובעבודה לעומת ילדים שזכו לחינוך תקין בארץ.
- במחקר נמצא, שרמת ההשכלה של הילדים ניצולי השואה נמוכה משמעותית מזו של כלל אוכלוסיית ילדי אירופה החיים בישראל. כמו כן, נמצא שהפער ההשכלתי של רוב הניצולים השפיע על המקצוע שבו נאלצו לבחור ועל מידת שביעות הרצון שלהם מעבודתם. כפועל יוצא, כשליש מהניצולים הם בעלי הכנסה נמוכה (בהגדרה), שאינה מספיקה לקיומם.

* הכותב הוא יו"ר ועד ילדות אבודה